

УДК 378.016-81.091-31-059.1

DOI: 10.31499/2307-4906.1.2024.302130

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНШОМОВНОГО СЕРЕДОВИЩА СТУДЕНТІВ В КОНТЕКСТІ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ТРАЕКТОРІЙ

Олексій Караманов, доктор педагогічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка.

ORCID: 0000-0002-0067-0747

E-mail: akaramanov@gmail.com

Стаття розглядає поєднання сучасних підходів до організації іношомовного середовища навчання для студентів у вимірі сучасних тенденцій розвитку інформаційного суспільства. Проаналізовано особливості формування іношомовного середовища навчання студента у контексті індивідуальних освітніх траєкторій та організації персонального середовища навчання.

Звертається увага на роль конективізму, який акцентує на різноманітності підходів у навчанні, його сталості, розумінні навчання як безперервного процесу формування мережі, ухвалення рішень і застосування різних джерел інформації, встановлення зв'язків між різними галузями знань, концепціями та ідеями.

Персональне середовище навчання визначено як особливий підхід до організації навчання, який трактує знання як особливу особисту цінність для кожної людини, а також набір ресурсів, інструментів навчання, проектів та інформаційних матеріалів), необхідних для створення особистого навчального простору.

Ключові слова: іношомовне середовище навчання; студенти; індивідуальна освітня траєкторія; сучасний освітній простір; персональне середовище навчання; організація навчання; інформаційне суспільство; конективізм; інструменти навчання.

ORGANISATION OF STUDENTS' FOREIGN LANGUAGE ENVIRONMENT IN THE CONTEXT OF INDIVIDUAL EDUCATIONAL TRAJECTORIES

Oleksiy Karamanov, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ivan Franko University of Lviv.

ORCID: 0000-0002-0067-0747

E-mail: akaramanov@gmail.com

The author of the article considers the combination of modern approaches to the organization of a foreign language learning environment for students in the context of modern trends in the development of the information society. The author analyses the peculiarities of forming a foreign language learning environment for students in the context of individual educational trajectories and organization of a personal learning environment.

The author emphasises that the modern educational space creates a special environment for development and communication in different learning contexts (combining the goals of academic and non-formal education; visualisation of educational material; wide involvement of political, social, historical and cultural discourses; expansion and popularisation of the focus of various knowledge, skills and practical abilities).

In addition, the article draws attention to the role of connectivism, which emphasise the diversity of approaches in learning, its permanence, understanding learning as a continuous process of networking, making decisions and connecting different sources of information, making connections between different branches of knowledge, concepts and ideas.

The personal learning environment is defined as a special approach to learning that treats knowledge as a special personal value for each person, as well as a set of resources, learning tools, projects and information materials) necessary to create a personal learning space.

Keywords: *foreign language learning environment; students; individual educational trajectory; modern educational space; personal learning environment; organisation of training; information society; connectivism; learning tools.*

В епоху глобальних змін й освітніх трансформацій у вищій школі особливого значення набувають різні компетенції, пов'язані із використанням сучасних ІКТ-технологій, вивчення іноземної мови, організації ефективної комунікації тощо. Не секрет, що усі вони безпосередньо передбачають як комбінацію групової, так і індивідуальної роботи, пов'язану з оволодінням необхідних комплексних знань, умінь та практичних навичок.

Інформаційне суспільство в умовах сьогодення визначає актуальні підходи до форми і якості освіти, коли першочергового значення набувають навчання протягом усього життя, доступність освіти незалежно від місця перебування, рівний доступ до різних освітніх послуг відповідно до соціальних та комунікативних аспектів, персоналізація навчання як інструмент його індивідуалізації та доступності, формування індивідуальних освітніх траєкторій.

Ми вважаємо, що формування іншомовного середовища навчання студента у контексті індивідуальних освітніх траєкторій можливе за умови організації персонального освітнього середовища, що є однією з ключових засад сучасної освіти, спрямованої на підвищення ефективності навчання та особистісного розвитку особистості.

Зазначена проблематика була предметом досліджень вітчизняних вчених, які звертали увагу на загальні проблеми організації освітнього процесу у закладі вищої освіти за індивідуальною освітньою траєкторією (С. Березенська, І. Каньковський, І. Краснощок, О. Нещерет, Т. Осипова та ін.), конкретизували питання щодо розуміння персонального освітнього середовища як базового елемента сучасного навчання (Б. Половін, Н. Стеценко, Г. Ткачук та ін.), аналізували проблеми організації навчання на основі колективістських підходів (К. Бугайчук, В. Кухаренко, М. Головань, П. Саварин). Проте у комбінації визначених підходів ці питання повноцінно не репрезентовані у вітчизняному освітньому просторі.

Мета публікації – проаналізувати та визначити можливості створення іншомовного середовища навчання у контексті персонального освітнього середовища (персонального середовища навчання) та формування індивідуальної освітньої траєкторії студента у закладі вищої освіти. У такий спосіб ми можемо визначити персональне освітнє середовище як базовий структурний елемент сучасного навчання.

Організація ефективного навчання студентів з урахуванням індивідуального підходу та сучасних інформаційних технологій створює можливості для професійного зростання педагогів у контексті індивідуалізації самого дидактичного процесу, акцентуючи на формуванні «персонального середовища навчання». Під персональним освітнім середовищем (персональним середовищем навчання) розуміється особливий

підхід до здійснення навчання, який трактує знання як особливу особисту цінність для кожної людини, а також набір ресурсів, програм, проєктів та інформаційних матеріалів), необхідних для пошуку відповідей на різні питання, створення відповідного контексту для навчання та особистого навчального простору.

Важливим для цього є розроблення методики формування та розвитку персонального навчального середовища, методики вибору траєкторії навчання, методик навчальної комунікації, відбору засобів та сервісів, що найбільше підходять для досягнення поставленої мети, та методики їх ефективного використання [6].

Фактично це сукупність певних ресурсів, потрібних людині для того, щоб знайти відповіді на різноманітні питання, створити потрібний контекст для навчання і проілюструвати досліджувані процеси [2].

У цьому середовищі відбувається ефективна освітня взаємодія між її суб'єктами, а також суб'єктами та об'єктами, де засобами є інформаційні, телекомунікаційні та освітні технології, що входять до системи дистанційного навчання, яка наповнена інформаційно-методичним забезпеченням науково-освітнього процесу [7, с. 238].

Ідеї організації персонального середовища навчання співзвучні із принципами освітньо-філософської течії конективізму, які акцентують на розмаїтості підходів у навчанні, його постійності, розумінні навчання як безперервного процесу формування мережі, прийняття рішень та підключення різних джерел інформації, встановлення зв'язків між різними галузями знань, концепціями та ідеями.

Ключове положення конективізму – знання розподілене в мережах зв'язків (network of connections), а відтак навчання полягає у можливості конструювати ці зв'язки й проходити ними. Знання присутнє у зв'язках, воно створюється у результаті різних дій та досвіду, а навчання схоже на зростання чи розвиток особистості, що не передбачає «передачі знань», «створення знань», «побудови знань».

Ідею конективізму чи не найкраще описує вислів С. Доунса: «Все, що ми вивчаємо, та все, що ми знаємо – це зв'язки, які ми формуємо між нейронами в результаті свого досвіду. Саме ці зв'язки і складають все, що ми знаємо та все, що ми уявляємо. І хоча зручно говорити, що наші знання та переконання складаються з понять та концепцій, які ми набуваємо та зберігаємо, більш точно та педагогічно говорити про навчання, як про формування зв'язків» [1, с. 30].

Сучасний освітній простір створює особливе середовище розвитку та спілкування, що піддається широкому моделюванню у різних контекстах навчання. Насамперед, мова йде про об'єднання цілей академічної та неформальної освіти; унаочнення навчального матеріалу; широке залучення політичного, суспільного, історичного й культурного дискурсів, котрі репрезентують, розширюють, популяризують спрямованість різних знань, умінь та практичних навичок.

Головно це передбачає активний розвиток комунікації шляхом постійного формування актуальних пізнавальних потреб студентів, створення необхідних умов для організації індивідуальних стратегій і траєкторій навчання, використання широкого контенту для конструювання нових знань та зв'язків, моделювання, відтворення та прогнозування найрізноманітніших навчальних ситуацій.

За переконанням науковців, освітня траєкторія студента є своєрідним індивідуальним маршрутом та свого роду програмою формування професійної компетентності, що відповідає його здібностям, інтересам та характеристикам і

спроєктована з позиції освітньо-професійної програми підготовки фахівця [3, с. 63]. Можна погодитись з поглядом, що індивідуальна освітня траєкторія, індивідуальна освітня програма та індивідуальний освітній маршрут є взаємопов'язаними та взаємозумовленими елементами одного процесу, що визначає персональний шлях реалізації особистіно-професійного потенціалу студента [5, с. 106].

Для цього, на нашу думку, перш за все важливо інтегрувати іншомовне середовище навчання, надаючи студентам доступ до різноманітних мовних ресурсів, онлайн-курсів та освітніх платформ різними мовами. Це дасть змогу студентам розширити свій культурний кругозір і збагатити мовні навички, адже важливими цього середовища є соціолінгвістична компетенція (пов'язана зі знаннями та вміннями, необхідними для здійснення соціального аспекту використання мови) та прагматична компетенція (охоплює знання і здатність використовувати програми соціальної взаємодії, які підтримують спілкування, такі, як моделі вербального спілкування) [4, с. 62].

Крім цього, важливо створювати навчальні програми, які активно використовують іноземні мови, надаючи студентам можливість застосовувати отримані знання в практичних сценаріях.

Поєднання іншомовного середовища навчання з персональним середовищем навчання студентів та їх освітньою траєкторією є важливим кроком для ефективного навчання, спрямованим на створення гармонійної взаємодії між мовним навчанням, індивідуальними потребами студента та його особистою підготовкою, адже побудова індивідуальної освітньої траєкторії передбачає розвиток когнітивно-комунікативних умінь та оволодіння різною інформацією (здійснювати пошук, оцінювання, відбір, класифікацію, аналіз, синтез інформації) [8, с. 60].

Це дає змогу студентам не лише опановувати іноземну мову, а й інтегрувати її до своєї загальної освітньої практики. За нашим переконанням, можна визначити кілька ключових кроків для успішного поєднання цих елементів:

- по-перше, це індивідуалізація освітнього процесу, адже створення персональних програм навчання, що враховують особливості студента, його рівень підготовки та потреби, є важливим першим кроком. Це дає змогу максимально зручно для студентів адаптувати іншомовний матеріал до індивідуальних вимог, створюючи оптимальні умови для освоєння найрізноманітнішого навчального контенту;
- по-друге, це використання ІКТ-технологій, оскільки інтеграція сучасних технологій в освітній процес сприяє створенню персоналізованих навчальних платформ, а інтерактивні додатки, онлайн-ресурси та численні мультимедійні матеріали дають змогу студентам ефективно вивчати іноземну мову у більш доступній та захопливій формі, адаптуючись до їх індивідуального темпу та стилю навчання;
- по-третє, мова йде про колективне навчання та обмін досвідом, передбачаючи створення віртуальних освітніх спільнот, де студенти можуть спілкуватися з носіями мови та своїми однолітками, що у свою чергу сприяє формуванню іншомовного середовища. Водночас це надає можливість обміну найрізноманітнішим корисним досвідом, збагачуючи потенціал персонального середовища навчання кожного студента;

- по-четверте, це міждисциплінарні проєкти і практики, адже їх включення в освітній процес сприяє поєднанню іншомовного середовища з персональним (індивідуалізованим) навчанням, що дає змогу студентам застосовувати отримані знання на практиці у реальних ситуаціях, а також розвивати комунікативні й творчі навички;
- по-п'яте, можна наголосити на професійному розвитку викладачів, адже навчання педагогів сучасним методам і технологіям дозволяє їм успішно поєднувати іншомовне навчання зі специфікою потреб кожного студента. Це вимагає здатності від викладачів створювати унікальні освітні плани, адаптовані до рівня знань та інтересів своїх вихованців.

У процесі вивчення питання формування іншомовного середовища навчання в контексті персонального середовища навчання нами було проведено діагностику студентів Львівського національного університету імені Івана Франка (другий семестр 2023/2024 н. р.). В опитуванні взяли участь 45 студентів факультетів іноземних мов, міжнародних відносин, культури та мистецтв, які навчаються на 1–2 курсах магістратури.

Аналіз результатів засвідчив, що переважна більшість студентів-магістрів виявила велике бажання і розуміння необхідності створення іншомовного середовища навчання у контексті організації персонального освітнього середовища. Найбільша кількість респондентів на запитання «Чи потрібна така інтеграція у закладі вищої освіти?» відповіли «так» (від 45% до 78%). Серед студентів, які обрали відповідь «можливо», спостерігалася така закономірність: їх було менше серед студентів факультету іноземних мов (від 7% до 27%), а найбільшу кількість зафіксовано (55%) у студентів факультету культури і мистецтв. Можна припустити, що це пов'язано з особливостями навчання на факультетах. Водночас розуміння цінності створення іншомовного середовища навчання іноді проявлялося досить слабо – переважна більшість дала відповідь «володію у певній мірі» (62%), ймовірно, з огляду на необізнаність конкретних механізмів щодо його створення.

Слід зазначити, що доволі високу обізнаність студенти продемонстрували в питаннях про інструменти персонального освітнього середовища, які допомагають формувати іншомовне середовище навчання (72%).

У цілому результати свідчать про недостатню поінформованість студентів про переваги синтезу іншомовного середовища комунікації та персонального освітнього середовища. Водночас слід зазначити, що вищу обізнаність студенти показали в питаннях стосовно загальних принципів формування іншомовного середовища навчання, ніж персонального освітнього середовища, проте це розуміння поступово формується майже усіх студентів (92%).

Ми вважаємо, що персональне середовище навчання для формування іншомовних компетенцій має бути спроектоване з урахуванням індивідуальних особливостей і потреб кожного студента. Це включає в себе адаптивні онлайн-курси, інтелектуальні системи аналізу прогресу та персональні освітні плани. Такі інструменти допоможуть студентам розробляти унікальні стратегії навчання, що відповідатимуть їхньому стилю навчання та темпу засвоєння матеріалу.

Синхронізація освітньої траєкторії студента з його персональним та іншомовним середовищем навчання можлива через використання технологій штучного інтелекту та

аналітики даних. Автоматизовані системи можуть аналізувати навчальну успішність студента, його вподобання та зворотний зв'язок, надаючи персоналізовані рекомендації та коригуючи освітні програми і навчальні плани.

Такий підхід дає змогу створити цілісний та ефективний освітній досвід, у якому студенти не лише успішно опановують іноземні мови, а й розвивають свої індивідуальні здібності, підтримувані персональною освітньою траєкторією. Це сприятиме не тільки академічному зростанню, а й розвитку особистих і професійних навичок, необхідних для успішної адаптації в багатомовному та багатокультурному світі.

Об'єднання іншомовного середовища навчання з персональним середовищем вимагає комплексного підходу, що враховує індивідуальні особливості кожного студента та передбачає можливості зміни освітньої траєкторії з урахуванням особистісних якостей та інтересів. Результатом такого синтезу є ефективне і мотивуюче навчання, що сприяє не тільки засвоєнню іноземної мови, а й розвитку широкого кола компетенцій і навичок студентів різних спеціальностей.

Отже, на основі проаналізованого матеріалу можна визначити такі можливості створення іншомовного середовища навчання у контексті персонального середовища навчання та формування індивідуальної освітньої траєкторії студента у закладі вищої освіти:

- надання студентам широкого доступу до різноманітних мовних ресурсів, онлайн-курсів та освітніх платформ з можливістю швидкої адаптації та використанням відповідних інструментів навчання;
- формування базових принципів іншомовного освітнього середовища та окреслення ролі кожного студента в умовах колективного навчання та широкого обміну досвідом;
- вибудовування індивідуальної освітньої траєкторії кожного студента з урахуванням індивідуальних чинників розвитку, його особливостей та потреб, мотивації до навчання, поточної успішності;
- ініціювання до створення міждисциплінарних проєктів і практик для творчого засвоєння навчального матеріалу та розвитку комунікативних навичок;
- вироблення алгоритму успішного поєднання іншомовного навчання зі специфікою потреб кожного студента у взаємодії академічної та неформальної освіти.

Перспективи подальших досліджень можна визначити в окресленні ролі персонального середовища навчання та індивідуальних освітніх траєкторій у підвищенні якості іншомовного освітнього середовища для студентів різних спеціальностей та оволодіння ними відповідними ключовими компетентностями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богачков Ю. С., Ухань П. С., Пінчук О. П. Персональне середовище самоспрямованого навчання учнів. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2022. 24–42. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2020-56-24-42>
2. Бугайчук К. Л. Персональне навчальне середовище: перша спроба зрозуміти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2011. No 5(25). URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/550/445>

3. Каньковський І. Є. Індивідуальні освітні траєкторії як необхідність сучасного процесу професійної підготовки фахівця. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2013. Вип. 4. С. 62–65.
4. Каник О. До питання формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців у ВНЗ. *Науковий вісник Ужгородського національного ун-ту*. Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2013. Вип. 27. С. 60–64.
5. Краснощок І. Індивідуальна освітня траєкторія студента: теоретичні аспекти організації. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах*. 2018. № 60. Т. 1. С. 101–107.
6. Олійник Н. Ю., Половін Б. А. Персональне навчальне середовище як стратегія навчання в сучасному інформаційному суспільстві. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2014. № 45. С. 21–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2014_45_5
7. Чернець І., Дашева С. Віртуальне освітнє середовище як фактор конкурентоспроможності вищої освіти. *Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики*. 2015. Т. XIII. Вип. 3(37). С. 234–241.
8. Шевчук Г. Індивідуальна освітня траєкторія студента: суть і ключові аспекти організації. *Педагогічні науки*. 2021. № 95. С. 56–61.

REFERENCES

1. Bohachkov, Yu. S., Ukhan, P. S., Pinchuk, O. P. (2022). Personalne seredovyshe samspryamovano navchannia uchniv. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 24–42. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2020-56-24-42> [In Ukrainian].
2. Buhaichuk, K. L. (2011). Personalne navchalne seredovyshe: persha sprobа zrozumity. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, 5(25). URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/550/445> [In Ukrainian].
3. Kankovskyi, I. Ye (2013). Indyvidualni osvritni traiektorii yak neobkhdnist suchasnoho protsesu profesiinoi pidhotovky fakhivtsia. *Profesiina osvita: problemy i perspektyvy*, issue 4, 62–65 [In Ukrainian].
4. Kaniuk, O. (2013). Do pytannia formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetensii maibutnikh fakhivtsiv u VNZ. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho un-tu, Seriiia "Pedahohika, sotsialna robota"*, issue 27, 60–64 [In Ukrainian].
5. Krasnoshchok, I. (2018). Indyvidualna osvritnia traiektoriia studenta: teoretychni aspekty orhanizatsii. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii ta zahalnoosvitnii shkolakh*, 60, vol. 1, 101–107 [In Ukrainian].
6. Oliinyk, N. Yu., Polovin, B. A. (2014). Personalne navchalne seredovyshe yak stratehiia navchannia v suchasnomu informatsiinomu suspilstvi. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, 45, 21–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2014_45_5 [In Ukrainian].
7. Chernets, I., Dansheva, S. (2015). Virtualne osvritnie seredovyshe yak faktor konkurentospromozhnosti vyshchoi osvity. *Teoriia ta metodyka navchannia matematyky, fizyky, informatyky*, vol. XIII, issue 3(37), 234–241 [In Ukrainian].
8. Shevchuk, H. (2021). Indyvidualna osvritnia traiektoriia studenta: sut i kliuchovi aspekty orhanizatsii. *Zbirnyk naukovykh prats "Pedahohichni nauky"*, 95, 56–61 [In Ukrainian].